

Gymnasial lärlingsanställning

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet beslutade den 20 februari 2014 att bereda arbetsmarknadsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2013/14:80 Gymnasial lärlingsanställning och eventuella motioner i detta ärende i de delar de berör arbetsmarknadsutskottets beredningsområde. Två motioner har väckts med anledning av propositionen.

I yttrandet behandlar arbetsmarknadsutskottet frågan om det är lämpligt att införa gymnasial lärlingsanställning och den rättsliga regleringen av denna anställningsform samt frågan om det bör krävas att en arbetsgivare är bunden av kollektivavtal för att få använda sig av gymnasial lärlingsanställning.

Utskottet anser att utbildningsutskottet bör tillstyrka regeringens proposition 2013/14:80 och avstyrka motionerna 2013/14:Ub7 (S) och 2013/14:Ub6 (V) i de delar som berör utskottets beredningsområde.

I yttrandet finns två avvikande meningar (S, MP och V).

Utskottets överväganden

Propositionen

I proposition 2013/14:80 Gymnasial lärlingsanställning föreslår regeringen att en ny anställningsform för gymnasiala lärlingar ska införas – gymnasial lärlingsanställning. Anställningen ska regleras i en särskild lag om gymnasial lärlingsanställning. Enligt den nya lagen får en elev som genomgår gymnasial lärlingsutbildning och den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av en sådan utbildning enligt ett utbildningskontrakt ingå avtal om tidsbegränsad anställning (avtal om gymnasial lärlingsanställning) inom ramen för det arbetsplatsförlagda lärandet (1 §). I propositionen föreslår regeringen också att det ska införas bestämmelser i skollagen (2010:800) som innebär att en elev som utför arbete enligt ett utbildningskontrakt inte i det sammanhanget ska anses som arbetstagare, om inte arbetet omfattas av ett avtal om gymnasial lärlingsanställning. Regeringen föreslår vidare att arbetstagare som är anställda i gymnasial lärlingsanställning ska undantas från tillämpningsområdet för lagen (1982:80) om anställningsskydd, förkortad LAS, vilket ska framgå av både den nya lagen och LAS.

Enligt förslaget ska ett avtal om gymnasial lärlingsanställning vara ogiltigt i den utsträckning det upphäver eller inskränker en arbetstagares rättigheter enligt lagen om gymnasial lärlingsanställning. Avvikelser från lagen får dock göras genom kollektivavtal som har slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation. En arbetsgivare som är bunden av ett kollektivavtal föreslås få tillämpa avtalet även på arbetstagare som inte är medlemmar i den avtalslutande arbetstagarorganisationen men som sysselsätts i sådant arbete som avses med avtalet (2 §).

Avtal om gymnasial lärlingsanställning ska få avse hela eller en del av tiden för det arbetsplatsförlagda lärandet i den gymnasiala lärlingsutbildningen (3 §). En sådan anställning omfattar dock inte helger eller lov. För att eleven ska hinna fullgöra sin utbildning under terminerna föreslår regeringen en ändring i semesterlagen (1977:480) som innebär att arbetstagare i gymnasial lärlingsanställning ska ha rätt till semesterledighet enbart om detta har avtalats särskilt. En arbetstagare i sådan anställning ska under pågående anställning ha rätt till semesterersättning för den semesterlön som tjänats in men inte tagits ut.

Arbetsgivare ska vidare vara skyldiga att lämna skriftlig information till arbetstagare i gymnasial lärlingsanställning om alla villkor som är av väsentlig betydelse för anställningsavtalet eller anställningsförhållandet (4 §). Informationsskyldigheten gäller endast vid anställning längre än tre veckor. Om förutsättningarna för anställningen ändras ska ny skriftlig information lämnas inom en månad (5 §).

En gymnasial lärlingsanställning ska enligt lagförslaget upphöra när det arbetsplatsförlagda lärandet enligt utbildningskontraktet avslutas. Anställningen upphör dock dessförinnan om den löper ut enligt avtalet om gymnasial lärlingsanställning eller om en part frånträder utbildningskontraktet. Anställningen kan även upphöra före avtalstidens slut om en part har rätt att frånträda utbildningskontraktet i enlighet med villkoren i det men väljer att enbart avsluta anställningen (6 §).

Den nya lagen föreslås även innehålla regler om skadeståndsskyldighet för arbetsgivare i vissa fall, preskription och rättegångsbestämmelser (7–9 §§).

Regeringen föreslår att lagförslagen ska träda i kraft den 1 juli 2014.

Motionerna

Två motioner har väckts med anledning av propositionen. Nedan redovisas endast de yrkanden som berör arbetsmarknadsutskottets beredningsområde.

Socialdemokraterna betonar i kommittémotion 2013/14:Ub7 av *Ibrahim Baylan m.fl.* vikten av att den arbetsrättsliga lagstiftning som behöver ändras vid införandet av gymnasiala lärlingsanställningar ändras på det sätt som är vedertaget inom det arbetsrättsliga området, dvs. genom dispositiv lagstiftning med hänsyn till den svenska arbetsmarknadsmodellen. Partiet anser att endast företag med kollektivavtal ska kunna använda sig av den gymnasiala lärlingsanställningen (*yrkande 3*). Genom det kravet vill partiet betona vikten av att sådana anställningar ska ske inom ramen för branschens speciella behov och struktur samt med hänsyn till vad som i övrigt regleras i kollektivavtalen.

Vänsterpartiet föreslår i kommittémotion 2013/14:Ub6 av *Rossana Dinamarca m.fl.* att riksdagen ska avslå propositionen. Partiet anser att Sverige visserligen behöver fler lärlingar men att det är fel att, som regeringen gör, sätta i stort sett allt hopp till lärlingsutbildning för gymnasieelever. Stödet bör i stället riktas in på lärlingsanställningar i dess egentliga mening, dvs. färdigutbildning inom anställningar efter gymnasiet. Sådana riktiga anställningar bygger på lärlings- eller utbildningsavtal mellan arbetsmarknadens parter. Regeringen redovisar inga tungt vägande skäl för att gå ifrån dagens ordning där lärlingsanställningar är förbehållet denna grupp. Enligt partiet bör man vara varsam med att införa nya anställningsformer. Gymnasielärlingar kan redan i dag anställas under utbildningstiden om så skulle önskas, framför allt genom visstidsanställning och anpassade kollektivavtal. Åtgärder för att ytterligare uppmuntra detta är inte eftersträvsvärt. Enligt Vänsterpartiet finns det inget behov av en ny anställningsform. I stället för att rikta in sig på att erbjuda arbetsgivare utan kollektivavtal bättre möjligheter att anställa gymnasielärlingar bör man rikta in sig på förhandlade utbildningsavtal. Former för utbildning som avtals mellan arbetsgivare och fackliga organisationer har bäst förutsättningar att vara framgångsrika. Om regeringens förslag skulle antas skulle även

den olyckliga situationen uppstå att eleverna undantas från LAS. De fackliga organisationerna skulle då fråntas inflytande, kontroll och påverkan på dessa anställningar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet begränsar sin behandling till frågan om det är lämpligt att införa gymnasial lärlingsanställning och den rättsliga regleringen av denna anställningsform samt frågan om det bör krävas att en arbetsgivare är bunden av kollektivavtal för att få använda sig av gymnasial lärlingsanställning.

Gymnasial lärlingsanställning

Utskottet välkomnar inledningsvis regeringens intentioner bakom propositionen. Insatser för att föra skola och arbetsliv närmare varandra är viktiga för att underlätta ungdomars etablering på arbetsmarknaden. Utskottet anser att åtgärder som främjar anställning av elever redan under den gymnasiala lärlingsutbildningen kan spela en central roll i det sammanhanget. Förslaget att införa anställningsformen gymnasial lärlingsanställning är en önskvärd åtgärd just i den riktningen.

Utskottet delar regeringens uppfattning att en anställning kan stimulera eleverna inom lärlingsutbildningen till ett ökat engagemang för sin utbildning och motivera lärlingarna att fullfölja utbildningen. Genom att kunna anställa lärlingarna under utbildningen bör också företagen som tar emot lärlingar på ett tidigare stadium kunna säkra sin kompetensförsörjning och lärlingarna på sikt kunna få tillsvidareanställningar efter avslutad utbildning. Vidare noterar utskottet att Nationella lärlingskommittén har slagit fast att många företag är intresserade av att anställa lärlingar och att en majoritet av remissinstanserna ser positivt på eller inte har något att invända mot möjligheten för företag och lärlingar att komma överens om ett anställningsförhållande redan under utbildningstiden. Utskottet uppfattar därför att regeringens förslag är något som är efterfrågat på dagens arbetsmarknad.

En utgångspunkt för regeringens förslag har varit att det i dag råder oklarhet om elevers rättsliga ställning när de utför den arbetsplatsförlagda delen av lärlingsutbildningen och att detta är otillfredsställande. Utskottet delar regeringens uppfattning att eventuella oklarheter på området är olyckliga. Det är viktigt för både eleverna och företagen som tar emot dem att få klarhet i om lärlingarna ska betraktas som elever eller arbetstagare. Utskottet anser att det är lämpligt att vidta lagstiftningsåtgärder för att klargöra vad som gäller på området. Den ordning som regeringen nu föreslår med en särskild lag om gymnasial lärlingsanställning där anställningsformen regleras, en undantagsbestämmelse i LAS och ett tydliggörande i skollagen om att en lärling som utgångspunkt inte är arbetstagare är enligt utskottet en väl avvägd ordning.

När det gäller förslaget om att arbetstagare som är anställda i gymnasial lärlingsanställning ska undantas från LAS bör det framhållas att flera av bestämmelserna i LAS inte lämpar sig för tillämpning på anställda gymnasiala lärlingar. Genom sin utbildningskoppling avviker den föreslagna anställningsformen från vad som vanligtvis gäller för ett anställningsförhållande, t.ex. i fråga om uppsägning och avskedande. Utskottet anser därför att det är en rimlig avvägning att undanta gymnasiala lärlingar från LAS tillämpningsområde. Utskottet välkomnar samtidigt regeringens förslag om att det i den nya lagen om gymnasial lärlingsanställning ska införas en informationsskyldighet för arbetsgivaren om anställningsvillkoren liknande den som finns i LAS. Vidare anser utskottet att den rättsliga utformning som regeringen i övrigt föreslår är väl utformad. Det innebär att utskottet ser positivt på förslagen om bl.a. hur stor del av tiden av det arbetsplatsförlagda lärandet som anställningen får avse och när anställningen ska upphöra. Detsamma gäller bestämmelserna om skadestånd, preskription och att eventuella tvister ska handläggas som arbetstvister. Utskottet anser även de problem som rör en oinskränkt rätt till semesterledighet för personer med gymnasial lärlingsanställning får en väl avvägd lösning genom de ändringar i semesterlagen som regeringen föreslår.

Utskottet konstaterar att Vänsterpartiet i sin motion 2013/14:Ub6 är negativt inställt till införandet av gymnasial lärlingsanställning och att partiet föreslår att propositionen ska avslås. Enligt partiet finns det inget behov av en ny anställningsform, utan stödet bör i stället inriktas på färdigutbildning inom anställningar efter gymnasiet. Mot bakgrund av vad som anförts ovan kan utskottet inte dela Vänsterpartiets skeptiska inställning till gymnasial lärlingsanställning utan ser regeringens förslag som en välkommen insats för att underlätta ungdomars etablering på arbetsmarknaden.

Krav på kollektivavtal

Socialdemokraterna framställer i ett motionsyrkande krav på att endast företag med kollektivavtal ska kunna använda sig av gymnasial lärlingsanställning. Utskottet kan inte dela partiets uppfattning. I likhet med regeringen anser utskottet att utgångspunkten bör vara att alla relevanta arbetsgivare ska ges möjlighet att kunna erbjuda arbetsplatsförlagt lärande och anställa lärlingar. Att begränsa sig till arbetsgivare som har kollektivavtal vore fel väg att gå. Ett sådant krav skulle kunna utestänga en stor andel av de små och medelstora företagen i Sverige och därmed försvåra strävan att underlätta ungdomars etablering på arbetsmarknaden.

I sin motion påpekar Socialdemokraterna även vikten av att den arbetsrättsliga lagstiftning som behövs med anledning av införandet av gymnasiala lärlingsanställningar utformas med hänsyn till den svenska arbetsmarknadsmodellen. Utskottet noterar i det sammanhanget att den föreslagna 2 § i den nya lagen om gymnasial lärlingsanställning tillåter att avvikelser från

lagen får göras genom kollektivavtal som slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation, helt i linje med vad som är vedertaget på det arbetsrättsliga området.

Sammanfattning

Utskottet ställer sig med det ovan anförda bakom regeringens lagförslag. Det innebär att utskottet anser att utbildningsutskottet bör tillstyrka propositionen och avstyrka motionerna 2013/14:Ub7 (S) yrkande 3 och 2013/14:Ub6 (V).

Stockholm den 3 april 2014

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Jessica Polfjärd

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jessica Polfjärd (M), Ylva Johansson (S), Maria Plass (M), Raimo Pärssinen (S), Katarina Brännström (M), Gustav Nilsson (M), Patrik Björck (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Annika Qarlsson (C), Johan Andersson (S), Mehmet Kaplan (MP), Andreas Carlson (KD), Mattias Karlsson (SD), Jenny Petersson (M), Kerstin Nilsson (S), Ismail Kamil (FP) och Christina Høj Larsen (V).

Avvikande meningar

1. Avvikande mening (S, MP)

Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Patrik Björck (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Andersson (S), Mehmet Kaplan (MP) och Kerstin Nilsson (S) anför:

Vi anser att det i de delar det krävs ändring av den nuvarande arbetsrättsliga lagstiftningen för införandet av lärlingsanställningar finns skäl att betona vikten av att det sker på ett sätt som är vedertaget på det arbetsrättsliga området. Ändringarna ska således göras genom dispositiv lagstiftning, med möjligheter till avvikelser genom kollektivavtal och med hänsyn och anpassning till den svenska arbetsmarknadsmodellen även i övrigt.

Vi anser vidare att endast företag med kollektivavtal ska kunna använda sig av den gymnasiala lärlingsanställningen. Med detta vill vi betona vikten av att anställning ska ske inom ramen för branschernas speciella behov och struktur och med hänsyn till vad som i övrigt regleras i kollektivavtalen.

Det anförda innebär att vi anser att utbildningsutskottet bör tillstyrka motion 2013/14:Ub7 (S) yrkande 3.

2. Avvikande mening (V)

Christina Höj Larsen (V) anför:

Vänsterpartiet anser att Sverige behöver fler lärlingar men att det är fel väg att gå att, som regeringen gör, sätta i stort sett allt hopp till lärlingsutbildning för gymnasieelever. Man bör i stället framför allt satsa på stöd till lärlingsanställningar i dess egentliga mening, dvs. färdigutbildning inom anställningar efter gymnasiet – riktiga anställningar som bygger på lärlings- eller utbildningsavtal mellan arbetsmarknadens parter.

Regeringen föreslår i propositionen en ny anställningsform som ska vara möjlig för gymnasielärlingar under utbildningstiden. Regeringen redovisar dock inga tungt vägande skäl för att gå ifrån dagens ordning, där lärlingsanställningar är förbehållet färdigutbildningar efter gymnasiet. Vänsterpartiet anser att det finns skäl att vara varsam med att införa nya anställningsformer. Gymnasielärlingar kan redan i dag anställas under utbildningstiden om så skulle önskas. Att vidta åtgärder för att ytterligare uppmuntra detta är inte eftersträvansvärt. Vänsterpartiet, som noterar att förslaget har avstyrkts av flera remissinstanser, ser således inget behov av en ny anställningsform. Man bör i stället förlita sig på och bygga vidare på principen om förhandlade utbildningsavtal. Det finns redan i dag särskilda utbildningsavtal i vissa branscher, och de kan tas fram i andra. Former för utbildning som avtalas mellan arbetsgivare och fackliga organi-

sationer har bäst förutsättningar att vara framgångsrika. Kollektivavtal finns i samtliga branscher som kan vara relevanta för anställning av gymnasielärlingar. Arbetsgivare bör uppmuntras att ansluta sig till dessa.

Om förslaget om gymnasial lärlingsanställning antas får det dessutom den olyckliga konsekvensen att eleverna undantas från LAS. Det innebär att de fackliga organisationerna fråntas inflytande, kontroll och påverkan på dessa anställningar.

Det anförda innebär att jag anser att utbildningsutskottet bör avstyrka propositionen och tillstyrka motion 2013/14:Ub6 (V).